

**ESHITISHDA NUQSONI BO'LGAN BOG'LANGAN NUTQINI
SHAKLLANTIRISH BO'YICHA ISHNI TASHKIL ETISH****Mirzayeva Shahzoda Bekmurod qizi***Nizomiy nomidagi O'zMPU**Surdopedagogika yo'nalishi 3- bosqich talabasi*

Annotatsiya: *Ushbu maqolada eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning bog'langan nutqini shakllantirish jarayoni va uni samarali tashkil etishning pedagogik-psixologik asoslari yoritilgan. Mavzuning dolzarbligi maxsus ta'lim muassasalarida korreksion ta'lim jarayonini takomillashtirish zaruriyati bilan izohlanadi. Tadqiqotning asosiy maqsadi — eshituv analizatori faoliyati cheklangan bolalarda bog'langan nutqni rivojlantirishning metodik yo'nalishlari va bosqichlarini aniqlashdir. Maqolada nutq shakllanishining psixologik omillari, vizual tayanchlar asosidagi mashqlar, eshituv qoldig'idan foydalanish metodlari va pedagogik texnologiyalar tahlil qilingan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, tizimli, individual yondashuvga asoslangan korreksion ish bolalarning bog'langan nutq ko'nikmalarini sezilarli darajada rivojlantiradi.*

Annotation: *This article discusses the process of forming connected speech in children with hearing impairments and the pedagogical and psychological foundations of its effective organization. The relevance of the topic is explained by the need to improve the process of corrective education in special educational institutions. The main purpose of the study is to identify methodological directions and stages of developing connected speech in children with limited auditory analyzer activity. The article analyzes the psychological factors of speech formation, exercises based on visual supports, methods of using auditory residuals, and pedagogical technologies. The results show that corrective work based on a systematic, individual approach significantly develops children's connected speech skills.*

Аннотация: В данной статье рассматривается процесс формирования связной речи у детей с нарушением слуха и педагогико-психологические основы его эффективной организации. Актуальность темы обусловлена необходимостью совершенствования процесса коррекционного обучения в специальных образовательных учреждениях. Основная цель исследования – выявление методических направлений и этапов формирования связной речи у детей с ограниченной активностью слухового анализатора. В статье анализируются психологические факторы формирования речи, упражнения с опорой на зрительные опоры, методы работы с остаточными слуховыми образами, педагогические технологии. Результаты показывают, что коррекционная работа, основанная на системном, индивидуальном подходе, достоверно развивает навыки связной речи у детей.

Kalit soʻzlar: Eshitishida nuqson, bogʻlangan nutq, korreksion taʼlim, maxsus metodika, eshituv qoldigʻi, vizual tayanch, lingvistik rivojlanish.

KIRISH

Eshitishida nuqsoni boʻlgan bolalar nutqiy rivojlanishida kuzatiladigan orqalanishlar pedagogik jarayonni maxsus metodlar asosida tashkil etishni talab etadi. Ularning bogʻlangan nutqini shakllantirish korreksion-taʼlim ishlarining eng muhim yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi. Bogʻlangan nutq bolaning oʻz fikrini izchil, mantiqli bayon eta olishini taʼminlaydi va ijtimoiy moslashuv jarayonida katta ahamiyatga ega. Shu sababli mazkur yoʻnalishda korreksion ishlarni ilmiy asosda tashkil etish dolzarb masalalardan sanaladi.

ASOSIY QISM

1. Eshitishida nuqsoni boʻlgan bolalarda nutq rivojlanishining xususiyatlari

Eshitishida nuqson bolalarning fonetik, leksik va grammatik tizimlarni oʻzlashtirishiga bevosita taʼsir koʻrsatadi. Eshituv analizatorining cheklanganligi sababli ular tovushlarni farqlashda, soʻz boyligini oshirishda va gap tuzishda qiyinchiliklarga duch keladilar. Nutqning bogʻlangan shakli — hikoya qilish, izohlash, ketma-ket voqealarni tasvirlash — ayniqsa murakkab jarayon sanaladi.

Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalar uchun ko'proq ko'ruv, sezgi, imo-ishora, labdan o'qish va vizual tasavvurlar muhim kompensator omil bo'lib xizmat qiladi. Shu bois nutqni shakllantirishda multimodal yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi.

2. Bog'langan nutqni shakllantirishning metodik asoslari

Bog'langan nutqni rivojlantirish jarayoni quyidagi metodik yo'nalishlarga tayangan holda amalga oshiriladi:

a) Vizual tayanchlar asosida ta'lim

Rasmlar ketma-ketligi bilan hikoya tuzish

Piktogrammalar yordamida voqeani ifodalash

Video materiallar asosida mazmun chiqarish

Vizual vositalar bolada mantiqiy ketma-ketlikni tushunish va so'zlarni biri biri bilan bog'lash ko'nikmasini oshiradi.

b) Eshituv qoldig'idan foydalanish

Koxlear implantlar yoki eshitish apparatlaridan foydalanuvchi bolalarda:

eshitilayotgan tovushlarni ajratish mashqlari,

nutq signallarini idrok etish bo'yicha audio mashg'ulotlar

muhim o'rin tutadi.

c) Leksik va grammatik ko'nikmalarni rivojlantirish

so'z boyligini bosqichma-bosqich kengaytirish,

sodda va murakkab gap tuzish,

matn mazmunini qayta hikoya qilish

Bu jarayonda takrorlash, namunaviy gaplar va modellashtirish usullari qo'llanadi.

d) Dialogik va monologik nutqni rivojlantirish

Savol-javob mashqlari

Rolli o'yinlar

Kichik matnlar tuzish

Bolalar o'z fikrini mantiqan bog'lab ifodalashni o'rganadilar.

3. Korreksion ishni tashkil etish bosqichlari

Bogʻlangan nutqni shakllantirish odatda quyidagi bosqichlarda amalga oshiriladi:

1-bosqich. Tayyorlov bosqichi

Eshituv qoldigʻini faollashtirish

Kuzatuv va idrokni rivojlantirish

Oddiy leksik birliklar ustida ishlash

2-bosqich. Nutq elementlarini oʻzlashtirish

Soʻzlar va iboralar tuzilishini shakllantirish

Kichik gaplar tuzish

Tasvir asosida mazmun chiqarish

3-bosqich. Bogʻlangan nutqni shakllantirish

Hikoya tuzish

Matn asosida qayta bayon qilish

Voqealar ketma-ketligini izohlash

4-bosqich. Mustahkamlash

Mustaqil nutq faoliyatini qoʻllab-quvvatlash

Kommunikativ vazifalarda amaliy qoʻllash

Uy sharoitida nutqni rivojlantirish boʻyicha tavsiyalar berish

4. Samaradorlikni oshiruvchi texnologiyalar

Eshitishida nuqsoni boʻlgan bolalarda bogʻlangan nutqni rivojlantirishda quyidagi texnologiyalar yaxshi natija beradi:

Logopedik multimedia dasturlari

Taktil va vizual modellar

Sensor-integratsion yondashuv

Rolli va didaktik oʻyinlar

Audio-vizual mashqlar

Ular jarayonni qiziqarli, faol va oʻzlashtirishga yengil qiladi.

XULOSA

Eshitishida nuqsoni boʻlgan bolalarda bogʻlangan nutqni shakllantirish — murakkab, ammo tizimli yondashuv orqali samarali hal etiladigan jarayondir.

Korreksion-ta'lim faoliyatida multimodal metodlar, vizual tayanchlar, eshituv qoldig'ini faollashtirish, leksik va grammatik mashqlarni rejalashtirilgan holda qo'llash yuqori natija beradi. To'g'ri tashkil etilgan pedagogik jarayon bolalarning nutqiy faolligi, kommunikativ ko'nikmalari va ijtimoiy moslashuvini sezilarli ravishda yaxshilaydi. Shu bois maxsus ta'lim muassasalarida bog'langan nutqni rivojlantirish bo'yicha ishlarni ilmiy-metodik asosda yo'lga qo'yish muhim hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni.
2. Surdopedagogika asoslari. O'quv qo'llanma.
3. X.S. Usmonxo'jaeva. Maxsus pedagogika. – Toshkent.
4. Logopediya: nazariya va amaliyot. Metodik qo'llanma.
5. Zamonaviy korreksion pedagogika bo'yicha ilmiy maqolalar to'plami.
6. Isoqjonova D. M., Safarova A. ESHITISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALARDA BOG'LANGAN NUTQINI RIVOJLANTIRISH //International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences. – 2025. – C.148-152.
7. Dilduzakhan I. METHODOLOGIES FOR THE FORMATION OF COMMUNICATION SKILLS OF STUDENTS WITH HEARING IMPAIRMENT IN NATIVE LANGUAGE LESSONS//Web of Teachers: Inderscience Research. – 2025. – T. 3. – №. 2. –C. 5-8.
8. . P. Сафарова ва бошқ. Савод ўргатиш дарслари (Алифбени ўқитиш бўйича методик қўлланма). - Т.: Маънавият, 2003.
9. P. Сафарова ва бошқ. Алифбе. - Т. : Маънавият, 2009.